

ISSN 0350-185x, LXXI, св. 3–4 (2015)

UDK: 811.163.4'344

811.163.4'373.45:811.13

COBISS.SR-ID 218545420

DOI: 10.2298/JFI1504043L

Примљено: 17. јуна 2015.

Прихваћено: 24. јуна 2015.

Оригинални научни рад

ОРСАТ Л. ЛИГОРИО*

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за класичне науке

Институт за српски језик САНУ

Београд

ТАКОЗВАНИ ПСЕУДО-ЈАТ У ДАЛМАТСКОЈ
РОМАНШТИНИ И БАЛКАНСКОМ ЛАТИНИТЕТУ**
(ИЗ БАЛКАНСКОГ ЛАТИНИТЕТА VIII)***. ****

Расправља се о поријеклу и развоју тзв. псеудо-јата у далматској романштини и балканском латинитету, као нпр. у сх. *мрчела–мурййла–мурййла* од лат.-ром. *MYRTICELLA или у *йовијерна–йовирна–йовёрна* од лат.-ром. TABERNA. Предлаже се да је „псеудо-јат“ у кратким слоговима постао од лат.-ром. групе -éCC- а у дугим слоговима од лат.-ром. група -éRR-, -éRC- и овај се предлог даље испитује на грађи, која се састоји од 58 далмато-романских реликата. Закључује се да дио грађе показује псеудо-јат, а дио не. Ова чињеница битна је за стратификацију далматске романштине пошто ће реликти са псеудо-јатом бити старији од оних без псеудо-јата.

Кључне ријечи: историјска фонологија, етимологија, српскохрватски, далматоромански, балкански латинитет.

* orsat.ligorio@gmail.com

** Овај чланак резултат је рада на пројекту *Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика* (178007), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

*** Други моји радови из балканског латинитета укључују LIGORIO 2006, 2007, 2013a, 2013b, 2015 и LIGORIO–VULETIĆ 2013a, 2013b. Посљедњу тачку синтезе представља LIGORIO 2014.

**** Захвалан сам Николи Вулетићу (Задар), који ми је помогао да скупим грађу за овај рад. Такође, захвалан сам Александру Ломи и Дарку Тодоровићу (Београд) и Михаилу Ослону (Лавов), који су овај рад прочитали и, тако, помогли ми да га ослободим многих грешака.

1. Увод

У Скоковом жаргону *īсеудо-јатī* назив је за онај јат који постаје, наизглед без реда и правила, у реликтима аутохтоног романскога језика средњовјековне Далмације,^{1,2} који се зове и далматоромански или далматски језик.

На примјер, у сх. *мрчела–мурѿила–мурѿела* „шимшир, босиљак“ од лат.-ром. *MYRTICELLA или у *ѿдѿијерна–ѿовѿрна–ѿовѿрна* „гостионица“ од лат.-ром. TABERNA.

Проблем „псеудо-јата“ није ријешен па је тај термин опстао све до данас.³

Но, у LIGORIO 2014 ја сам показао да јат у далматској романштини није никакав псеудо-јат, неправилан и непредвидив, него да је постао по извјесним правилима, и то: 1. у кратким слоговима, од лат.-ром. -ĒCC-;⁴ и 2. у дугим слоговима, од лат.-ром. -ĒRR-, -ĒRC-.^{5,6}

У овом чланку хтио бих детаљно испитати грађу, која се састоји од 57 далмато-романских реликата, да видим слаже ли се она са овим правилима или не, и у којој мјери.

У грађи се огледа више од 400 потврда из око 130 мјеста.^{7,8,9}

¹ Нпр. ERHSJ I: 107 s.v. *банисѿира*, I: 536 s.v. *функјела*, I: 524 s.v. *фонесѿира*, I: 78 s.v. *кијерна*, II: 640 s.v. *ѿерка*, итд.

² *Псеудо-јатī* не укључује јат који постаје у познатим условима, као нпр. словенском метатезом ликвидā.

³ HOLZER 2011: 156 зове облик *ѿовирна* „псеудо-икавизмом“. (Исто s.vv. *кјераф*, 111, и *лукијерна*, 124.)

⁴ Даље у тексту (**ж*). (Као у *мрчела–мурѿила–мурѿела* горе.)

⁵ Даље у тексту (**ѿ*). (Као у *ѿдѿијерна–ѿовѿрна–ѿовѿрна* горе.)

⁶ Ова правила изнио сам први пут на излагању *Pseudo-ĕ in Dalmatian Loans in Serbo-Croatian* од 19. јуна 2014. (*Michiel de Vaan Farewell Conference*, Universiteit Leiden, Leiden.)

⁷ С обзиром на рефлекс јата тих 130 мјеста може се *grosso modo* подијелити на (и)јекавска, икавска, екавска и екавско-икавска. (И)јекавска су: Баошић, Бар, Бијела, Богдашић, Броце, Будва, Говеђари на Мљегу, Доброта, Доли, Дубровник, Жупа Дубровачка, Затон крај Дубровника, Колочеп, Конавли, Котор, Кртоле, Ластва, Ластово, Лепетане, Мљет, Мокошице, Молунат, Мрчевац, Муо, Паштровићи, Пераст, Прчањ, Рисан, Слано, Спич, Стон, Столив, Стрп, Суђураћ на Шипану, Суштјепан, Тиват, Ходиле, Цавтат, Црмница, Чилипи, Шипан. Икавска су: Бибиње, Бол на Брачу, Брач, Брусје на Хвару, Вела Лука, Вис, Врањиц, Вргада, Грабље на Хвару, Дол на Хвару, Драчевица на Брачу, Дрвеник, Жирје, Жрново на Корчули, Задар, Затон крај Шибеника, Каприје, Корчула (град и острво), Крапањ, Кућиште (или Кучиште), Лумбарда на Корчули, Милна на Брачу, Муртер, Нережишћа на Брачу, Округ, Омиш, Опузен, Питве на Хвару, Повља на Брачу, Пољица, Потомје, Пучишћа на Брачу, Пупнат на Корчули, Рачишће на Корчули, Рогозница, Селца

Ради прегледности, на крају чланка налазе се двије таблице.

2. „Псеудо-ѐ“

Слов. *ѐ, сх. *je-u-e* постаје од лат.-ром. -ÉСС-.¹⁰

Главни извор групе -ÉСС- у далматском језику је лат.-ром. деминутивни суфикс -ELLU (30 случајева).¹¹ У осталим случајевима, којих је 2, на мјесту -ÉСС- стоји -ÉРР- и -ÉСТ-.

Осим тога у од. 2.3 има још 8 посебних случајева.

Важно је да, за разлику од далмато-романских реликата, италијанизми у правилу не показују псеудо-јат у овим условима.¹²

на Брачу, Смоквица на Корчули, Сплит, Стобреч, Супетар на Брачу, Трпањ, Трогир, Шибеник, Шолта. Екавско-икавска су: Божава на Дугом (Велом), Врбник на Крку, Добрињ на Крку, Ист, Иж, Крк, Кукљица на Угљану, Малинска на Крку, Молат, Омишаљ на Крку, Паг, Пољица на Крку, Раб, Ривањ, Сали на Дугом, Сењ, Угљан, Шило на Крку. Екавска су: Бели и Орлец на Цресу. (На самој јекавско-икавској граници су Драче, Жуљана и Јањина.)

⁸ Овакву подјелу по природи ствари прате велике ограде, и то тзв. мијешани јат у говорима источне Боке, (и)јекавско-икавске флукуације у Дубровачком приморју с острвима, тзв. књижевни икавизам у старим дубровачким списатељима (нарочито у Кашића и Микаље, који и нису Дубровчани), хипотетски икавски супстрат на Ластову, повремени екавизми у јужнокавском икавском дијалекту, утицај (и)јекавског стандарда у великим градовима који су старином икавски, миксоглотија на границама, итд.

⁹ Што се тиче екавског или икавског рефлекса у екавско-икавским говорима, ријеч је о тзв. закону Мајера и Јакубинскога. (Види ЈАКУБИНСКИЈ 1925, МЕЈЕР 1926.) Овај закон учи да је рефлекс јата у екавско-икавским говорима генерално икавски осим онда када *ѐ стоји испред гласова *д, њ, с, р, л, н* иза којих слиједе *а, о, у, ѐ*; у том случају рефлекс је екавски. (Нпр. *бело млико*.) Никола Вулетић (Задар) јавља ми податке из прве руке за нека екавско-икавска мјеста: 1. Преко на Угљану: *цело лејџо, биело вино*; 2. Иж: *цело лејџо, бело вино*; 3. Ист: *цело лејџо, беле сџене*, али *бели сниг*; 4. Молат: *цело лејџо, бело вино, лејџо њело, мера*; 5. Брбињ: *цело лејџо, бело вино*; 6. Сали: *цело лејџо, бело вино*, али *лијџо њило*; 7. Паг: *цело/цело лијџо, бели (биели) сниг*; 8. Ривањ: *обед, колено, здела, мера, сиед, сриџа, цвџи, њиџсно, вриџ, биело, њиџло*, али *дид, вира*; 9. Раб: *бело њело, цело њело, среда, мера, дед, здела али вира, млико*. (Уз каснију, рецентну дифтонгацију *џ* у појединим мјестима.) Иначе, за Ист види SMOLJAN 2013, за Иж MARTINOVIĆ 2005, за Кукљицу MARIĆIĆ KUKLIĆANIN 2000, за Молат RADUĆIĆ 2002, за Сали PIASEVOLI 1993, за Ривањ RADUĆIĆ 2002. Закон Мајера и Јакубинског, као што се види, у пракси има изнимака (што због аналогije што због социолингвистичких фактора) а то свакако треба у овој проблематици узети у обзир.

¹⁰ Види LIGORIO 2014: §§120–126.

¹¹ Заправо 29. (Види фсн. 22.)

¹² Нпр. сх. *џинел* од млет. *tinelo* (ERHSJ III: 471) или сх. *колонел* од тоск. *collonello* (ERHSJ II: 128).

2.1. ГРАБА¹³

*ASTELLA – Потв. *осијела* „иверак“ Дубровник¹⁴ (ERHSJ I: 760), *ошћела* Дубровник *ibid.* Етим. ERHSJ I: 760. Лит. ERHSJ I: 760, LIGORIO 2014: 81, REW 736.

*BACCICELLU – Потв. *ба̀чкио*, *-кијела* „маљ“ Дубровник (ERHSJ I: 85),¹⁵ *ба̀шкелица* Стон *ibid.* Етим. LIGORIO 2014: 83. Лит. ERHSJ I: 85, EPCJ II: 272, JE I: 33, LIGORIO 2014: 83, REW 870.

BUTICELLA – Потв. *бу̀кила* „ $\frac{1}{4}$ ста̀ра, 30 литара“ Бока, Доброта (ERHSJ I: 232). Етим. ERHSJ I: 232, LIGORIO 2014: 90, REW 1427.

*CADELLU – Потв. *ка̀дио*, *-ђела* „корито за прање“ Прчањ, Тиват, Ластва (ERHSJ II: 12), *ка̀ђелце* Ластва *ibid.* Етим. ERHSJ II: 12. Лит. ERHSJ II: 12, LIGORIO 2014: 90, REW 1456.

*CAPSELLU – Потв. *ка̀йсео*, *-ела* „мртвачки сандук“ Далмација¹⁶ (ERHSJ II: 43), *ка̀йсѝл* Сплит *ibid.*; *ка̀сѝл* Трогир (ГЕЛС 1994: 110); *ка̀сѝл* Пучишћа (ŠIMUNOVIĆ 2002: 375), Брусје (DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 498).¹⁷ Етим. ERHSJ II: 43. Лит. ERHSJ II: 43, LIGORIO 2014: 99, REW 1659b.

*CATANELLA – Потв. *ка̀й̀анела* „ланац“ Дубровник (ERHSJ II: 12). Етим. ERHSJ II: 12. Лит. ERHSJ II: 12, JE II: 75, LIGORIO 2014: 102, REW 1764.

*DICELLA¹⁸ – Потв. *дѝкѝла* „крамп“ Тиват, Ластва, Бока (ERHSJ I: 404), *дѝкила* Дубровник, Цавтат, Чилипи *ibid.*; *дѝкила* Муо, Жупа Дубровачка (JE I: 127), *pl дѝкеле* Корчула *ibid.*; *дѝкела* Дубровник (БОЈАНИЋ–ТРИВУНАЦ 2002: 92). Етим. ERHSJ I: 404. Лит. ERHSJ I: 404, JE I: 127, LIGORIO 2014: 125.

¹³ Посебне скраћенице у овом дијелу: *еѝтим.* – етимологија, *лиѝ.* – литература, *ѝоѝв.* – потврде; *ѝоѝ.* – топоним.

¹⁴ Само у Стулија, RJAZU IX: 318.

¹⁵ Само у М. Држића, RJAZU I: 143.

¹⁶ Такође, Павлиновић, RJAZU IV: 848.

¹⁷ Опузен има фемининум *ка̀йсела*, MATAGA 2003: 78.

¹⁸ За разлику од осталих примјера на *-ellu дѝкела*, *дѝкила* није деминутив него грецизам, од грч. *ди́κελλα*.

FENESTRA – Потв. *йѹњесѣра* „прозор“ Чилипи (ERHSJ I: 524); *фѹњесѣра* Дубровник, Цавтат, *фунисѣра* Кућиште, *йунисѣра* Жрново, *фунѣсѣра* Молат, Божава,¹⁹ *йонисѣра* Дрвеник, Шолта, Брач, Брусје, Хвар, Пољица,²⁰ *йунѣшѣра* Сењ, Малинска, *йонѣсѣра* Црес, Омишаљ, *йонѣшѣра* [= *йонѣшѣра*?] Врбник, Лика, све *loc.cit.*; *йонѣсѣра* Бели (VELČIĆ 2003: 329); *йонѣшѣра* Омишаљ (MAHULJA 2006: 239); *фѹнѣсѣра* Кукљица (SMOLJAN 2013: 70); *фунѣсѣра* Сали (PIASEVOLI 1993: 91), Иж (MARTINOVIĆ 2005: 86), Ривањ (RADULIĆ 2002: 96), Бибиње (ŠIMUNIĆ 2013: 237), Вргада (JURIŠIĆ 1973: 57); *йонисѣра* Муртер (JURAGA 2010: 207), Нережишћа (ŠIMUNOVIĆ 2002: 702), Брусје (DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 606, ČDL 876), Питве (BRBIĆ 2011: 238); *йонисѣра* [= *йонисѣра*] Вис (ROKI-FORTUNATO 1997: 406); *йѡнисѣра* (*sic!*) Трогир (GELIĆ 1994: 203); *йѡнисѣра*, *йѹнисѣра* Опузен (MATAĞA 2003: 133); *йѹнисѣра* град Корчула (KALOGJERA i dr. 2008: 282). Етим. ERHSJ I: 524. Лит. ERHSJ I: 524, LIGORIO 2014: 133, REW 3242.

*FRONTICELLA – Потв. *брунчела* „прамен, коврцица“ Далмација²¹ (ERHSJ I: 220); *брунђела* Далмација,²² *фринкела* Добрињ, све *loc.cit.*; *фринкеласѣ* Добрињ (JE I: 155); *фрункјела* Хвар,²³ *фрунђелаш* Сплит,²⁴ све *loc.cit.*; *фрунђела* Брусје (DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 447); *фрунђела* [= *фрунђела*]²⁵ Вис (ROKI-FORTUNATO 1997: 115). Етим. ERHSJ I: 220, JE I: 155. Лит. ERHSJ I: 220, LIGORIO 2014: 139, JE I: 155.

*GREPPA – Потв. *грѣе* Далмација (ERHSJ I: 618), *фрѣа* Далмација, острва, топ. *Грѣе* Сплит, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ I: 618, LIGORIO 2014: 147, REW 3863.

*JUDELLU – Потв. *Жѹдио*, -*дјела* „Јевреј“ Дуброник (ERHSJ I: 748),²⁶ *gensg Жудила*, *ассрл Жудиле* Далмација²⁷ *ibid.*; *Жудѣј* Брусје

¹⁹ Такође, Марулић, RJAZU III: 78.

²⁰ Такође, Микаља, Марулић, RJAZU X: 744.

²¹ Такође, Павлиновић, RJAZU I: 685.

²² Такође, Павлиновић, RJAZU I: 685.

²³ Само у Бенетовића, JE I: 155.

²⁴ Само у Кавањина, JE I: 155.

²⁵ У овом извору знак ` стоји за `". Исто *s.v.* *SCARAM(F)ELLA и, можда, *s.v.*

*MYRTICELLA.

²⁶ Такође, Бела, Стули, RJAZU XXIII: 486.

²⁷ Само у Качића, ERHSJ I: 748, и у Маргитића, RJAZU XXXIII: 486.

(DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 746). Етим. ERHSJ I: 748. Лит. ERHSJ I: 748, LIGORIO 2014: 153, REW 4598.

*LAUCELLAE – Потв. топ. *Ловћен Бока* (ERHSJ II: 321). Етим. ERHSJ II: 321.²⁸ Лит. ERHSJ II: 321, LIGORIO 2014: 158.

MANTELLU – Потв. *манџил* „плашт, кабаница“ Сплит²⁹ (ERHSJ II: 372), *менџил* Задар³⁰ *ibid.* Етим. ERHSJ II: 372. Лит. ERHSJ II: 372, LIGORIO 2014: 165, REW 5326.

MARGARITELLA – Потв. *маргарџела* „*Bellis perennis*“ Дубровник (ERHSJ II: 377), *маргарџелица* Дубровник. Етим. ERHSJ II: 377, LIGORIO 2014: 166, REW 5351a.

MARGELLA – Потв. *грмјела* „бисер, стакалце“ Дубровник (ERHSJ II: 463), *грмјелица* Дубровник. Етим. ERHSJ II: 463, LIGORIO 2014: 166, REW 5353.

MODIELLA – Потв. *мунџела* „ћуп“ Дубровник (ERHSJ II: 482).³¹ Етим. ERHSJ II: 482. Лит. ERHSJ II: 482, ЈЕ III: 331, LIGORIO 2014: 173, REW 5629.

*MUSCELLU – Потв. *мушио*, *-јела* „каиш, бич“ Дубровник (ERHSJ II: 457),³² *мушил* Кућиште, Брач *ibid.*; *мушил* Вис (ČDL 576). Етим. ERHSJ II: 457. Лит. ERHSJ II: 457, LIGORIO 2014: 180, REW 5772.

*MYRTICELLA – Потв. *мрчела* „шимшир, босиљак“ Паштровићи, Дубровник³³ (ERHSJ II: 471); *мрчџела* Будва, *мурђела* Прчањ, *мурџела* Пољица на Крку, Раб, све *loc.cit.*; *мурџџела* Ист (SMOLJAN 2013: 207), Сали (PIASEVOLI 1993: 196), Иж (MARTINOVIĆ 2005: 206), Ривањ (RADULIĆ 2002: 180), Кукљица (MARIČIĆ KUKLJČANIN 2000: 168), Бибиње (ŠIMUNIĆ 2013: 402), Вргада (JURIŠIĆ 1973: 125), Муртер (JURAGA 2010: 170), Бол (ČDL 575, ŠIMUNOVIĆ 2002: 499), Брусје (DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 540), Питве (BRVIĆ 2011: 166);³⁴ *мурџџела* [= *мурџџела*?]

²⁸ Али види Лома 1996: 124sqg.

²⁹ Само у Марулића, RJAZU VI: 447.

³⁰ Само у Крнарутића, RJAZU VI: 602.

³¹ Такође, Бела, Стули, RJAZU VIII: 152; Рањина, М. Држић, *ibid.*

³² Такође, Стули RJAZU VII: 169; Сасин, *ibid.*

³³ Такође, Марулић, Зоранић, ERHSJ II: 471.

³⁴ Филипјаков има *мурџџелица*, писм. саоп. Никола Вулетић (Задар).

Вис (ROKI-FORTUNATO 1997: 305); *мурѝѝла* Трогир (ГЕЛІС 1994: 152), Милна, Пучишћа (ŠIMUNOVIĆ 2002: 499); *мрѝѝла* Драчевица (ČDL 569; ŠIMUNOVIĆ 2002: 493). Етим. ERHSJ II: 471, LIGORIO 2014: 181, REW 5801.

NAPELLU – Потв. *на̀лијеѝ* „*Aconitum napellus*“ Дубровник (ERHSJ II: 500).³⁵ Етим. ERHSJ II: 500. Лит. ERHSJ II: 500, LIGORIO 2014: 181, REW 5821.

OFFELLA – Потв. *фила* „кришка“ Црмница³⁶ (ERHSJ II: 560); *фиља* Дубровник,³⁷ *хвјела* Дубровник,³⁸ *фјѝлица*, *ѝјѝлица* Чилипи, *фјѝлица* Дубровник, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ II: 560. Лит. ERHSJ II: 560, LIGORIO 2014: 186, REW 6042.

*PANNELLU – Потв. *ѝ̀андил* „хаљина, сукња“ Пољица, Смоквица, Корчула (ERHSJ II: 596); *ѝ̀андило* Трпањ, *ѝ̀андѝл* Кућиште, *ѝ̀андил* Корчула, *ѝ̀ендил* Лумбарда, све *loc.cit.*; *ѝ̀андил* град Корчула (KALOGJERA et al. 2008: 238). Етим. ERHSJ II: 596. Лит. ERHSJ II: 596, LIGORIO 2014: 191, REW 6200.

RISCELLU – Потв. *ѝешкељ* „*Leuciscus rubella*, *Scardinius erythrophthalmus*“ Херцеговина (ERHSJ II: 646).³⁹ Етим. ERHSJ II: 646, JE III: 25, LIGORIO 2014: 201, REW 6533a.

*PONTELLU – Потв. топ. *pl Пунћеле* Ластва, Мрчевац (ERHSJ II: 700). Етим. ERHSJ II: 700. Лит. ERHSJ II: 700, LIGORIO 2014: 208, REW 6649.

*PORTELLU – Потв. *ѝурѝѝела* „поклопац на палуби“ Мљет, Рачишће (ERHSJ III: 11); *ѝурѝѝѝ* Божава, *ѝурѝѝѝл* Шило, Крк, *ѝурѝѝѝла* Башка, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ III: 11. Лит. ERHSJ III: 11, LIGORIO 2014: 209, REW 6671.

³⁵ Такође, Џ. Држић, Ветранић (поред *налиѝ*). За разлику од тога облик *налиѝ* налази се код Беле, Стулија, Марулића и многих списатеља старе дубровачке књижевности. Види RJAZU VII: 417.

³⁶ Такође, Микаља, Кашић, RJAZU III: 753.

³⁷ Само у Микаље, RJAZU III: 753.

³⁸ Такође, *хвјелав*, *хвјеласѝ*, *хвјелѝѝи* у Стулија, RJAZU III: 753.

³⁹ Такође, Коломбатовић, Брусина, Хирц, ERHSJ II: 646.

*PULLICELLA – Потв. *й̀унџела* „дјевојка“ Дубровник (ERHSJ III: 72), топ. *Пуниџелино* Прчањ *ibid.* Етим. ERHSJ III: 72. Лит. ERHSJ III: 72, LIGORIO 2014: 211, REW 6828.

*QUADRELLU – Потв. *к̀урџио* „ужа страна предмета“ Шолта (ERHSJ II: 250); *к̀урџел* Корчула (JE II: 119). Етим. ERHSJ II: 250. Лит. ERHSJ II: 250, JE II: 119, LIGORIO 2014: 214, REW 6912.

SCAMNELLU – Потв. *шк̀амџл* „клуба за сједење у кухињи“ Смоквица, Корчула (ERHSJ I: 389). Етим. LIGORIO 2014: 231. Лит. ERHSJ I: 389, LIGORIO 2014: 231, REW 7649.

*SCARAM(F)ELLA – Потв. *шкар̀амбела* „*Periplaneta orientalis*“ Корчула (ERHSJ III: 257); *с̀карамбџла* [= *с̀карамбџла*] Вис (РОКИ-FORTUNATO 1997: 491).⁴⁰ Етим. ERHSJ III: 257. Лит. ERHSJ III: 257, JE III: 219, LIGORIO 2014: 233.

*SCARDELLU – Потв. топ. *Шкр̀дџо*, *-ђџла* Бока (ERHSJ III: 268). Етим. ERHSJ III: 268. Лит. ERHSJ III: 268, LIGORIO 2014: 233.

*SCO(R)PELLU – Потв. *шкр̀џио*, *-џџла* „камен, хрид“ Дубровник (ERHSJ III: 273); *шкр̀џио*, *-џџла* Потомје, топ. *Скуџио*, *-џџла* Дубровник, топ. *Шкр̀џио*, *-џџла* Бока, све *loc.cit.* Етим. LIGORIO 2014: 234. Лит. ERHSJ III: 273, LIGORIO 2014: 234, REW 7738.

SITELLA – Потв. *сичџла* „лавор“ Кућиште (ERHSJ III: 228). Етим. ERHSJ III: 228, LIGORIO 2014: 240, REW 7962.

TABELLA – Потв. *џовџелиџа* „ниска дрвена клубица“ Дубровник, Цавтат, Чилипи⁴¹ (ERHSJ III: 486); *џд̀вилиџа* Корчула, *џоб̀илиџа* Лумбарда, *с̀џовџилиџа* Смоквица, Корлула, *с̀џд̀билиџа* Жрново, *џд̀билиџа* Потомје, све *loc.cit.*; *џд̀вилиџа* Пупнат (KALOGJERA *et al.* 2008: 370). Етим. ERHSJ III: 486. Лит. ERHSJ III: 486, LIGORIO 2014: 253, REW 8509.

TROPELLA – Потв. *џр̀џџла* „стадо оваца“ Малинска, Дубашница (ERHSJ III: 508). Етим. ERHSJ III: 508, LIGORIO 2014: 260, REW 8998.

⁴⁰ Такође, топ. *Шкарабела* на острву Ошљак, преко пута Задра, писм. саоп. Никола Вулетих (Задар).

⁴¹ Такође, Микаља, Стули, RJAZU XVIII: 502.

2.2. АНАЛИЗА

Исход лат.-ром. -éСС- коинцидира са јатом ако је јекавски у јекавском, икавски у икавском и екавски у екавском говору, а не коинцидира са јатом ако је не-јекавски у јекавском, не-икавски у икавском и не-екавски у екавском говору.

А. Јекавски рефлекси у јекавским говорима: 1. *ошјела, оићела* Дубровник *s.v.* *ASTELLA; 2. *бачкио, -кијела* Дубровник *s.v.* *BACCICELLU;⁴² 3. *кадио, -ћела* Прчањ, Тиват, Ластва, *каћелце* Ластва *s.v.* *CADELLU; 4. *йуњесїра* Чилипи, *фуњесїра* Дубровник, Цавтат *s.v.* FENESTRA; 5. *брунчела, брунћела* Далмација *s.v.* *FRONTICELLA;⁴³ 6. *Жудїо, -дјела* Дубровник *s.v.* *JUDELLU; 7. *Ловћен* Бока *s.v.* *LAUCELLAE; 8. *маргарїћела, маргарїћелица* Дубровник *s.v.* MARGARITELLA; 9. *грмјела, грмјелица* Дубровник *s.v.* MARGELLA; 10. *мунчјела* Дубровник *s.v.* MODIELLA; 11. *мушио, -јела* Дубровник *s.v.* *MUSCELLU; 12. *мрчела* Паштровићи, Дубровник, *мрчела* Будва, *мурћела* Прчањ *s.v.* *MYRTICELLA; 13. *наљїеј* Дубровник *s.v.* NAPELLU;⁴⁴ 14. *хвјела* Дубровник, *фјелїца, њелїца* Чилипи, *фјелїца* Дубровник *s.v.* OFFELLA; 15. *Пунћеле* Ластва, Мрчевац *s.v.* PONTELLU; 16. *йуњијела* Дубровник, *Пунїјелино* Прчањ *s.v.* *PULLICELLA; 17. *Шкрдїо, -ћела* Бока *s.v.* *SCARDELLU; 18. *шкрїио, -їјела* Дубровник, *Скуїио, -їјела* Дубровник, *Шкрїио, -їјела* Бока *s.v.* *SCO(R)PELLU; 19. *їовјелица* Дубровник, Цавтат, Чилипи *s.v.* TABELLA.⁴⁵

Б. Икавски рефлекси у икавским говорима: 1. *кайсїл* Сплит, *касїл* Пучишћа, Брусје *s.v.* *CAPSELLU; 2. *дикеле* Корчула *s.v.* DICELLA; 3. *їонїсїра* Муртер, Дрвеник, Шолта, Брач, Нережишћа Брусје, Питве, Хвар, Пољица, Вис, *їднїсїра* Трогир, *їднисїра, йунисїра* Опузен, *йунисїра* Жрново, *йунисїра* град Корчула, *фунисїра* Кућиште *s.v.* FENESTRA; 4. *грїїе* Далмација, *фрїїа* Далмација, острва, *Грїїе* Сплит *s.v.* *GREPPA; 5. *Жудїј, -їла* Брусје *s.v.* *JUDELLU; 6. *манїїл* Сплит, *менїїл* Задар *s.v.* MANTELLU; 7. *мушїл* Кућиште, Брач, Вис *s.v.* *MUSCELLU; 8. *мурїїла* Трогир, Милна, Пучишћа, *мрїїла* Драчевица *s.v.* *MYRTICELLA; 9. *налиї* Сплит *s.v.* NAPELLU; 10. *їандил*

⁴² Нетипично дужење за Дубровник, тј. *бач(ь)кѣл(ь) > *бач(ь)кѣл(ь) > бачкијел-. Но, уп. *шкѣмѣл* на Корчули ниже.

⁴³ Упитно. (Не зна се о којем се дијелу Далмације ради.)

⁴⁴ Са истим дужењем као бачкио горе.

⁴⁵ У неким примјерима јекавски рефлекс не види се непосредно због јотовања. (То су примјери *брунчела, брунћела, каћел-, Ловћен, марарїћела, маргарїћелица, мрчела, оићела, Пунћеле, фуњесїра, Шкрћел-*.)

Пољица, Смоквица, Корчула, *й̀андило* Трпањ, *й̀андил* Кућиште, *й̀ендил* Лумбарда, *й̀андил* град Корчула *s.v.* *PANNELLU; 11. *к̀урџио* Шолта *s.v.* *QUADRELLU; 12. *й̀овилица* Корчула, *й̀обџица* Лумбарда, *сџовилица* Смоквица, Корчула, *сџобилица* Жрново, *й̀обилица* Потомје, *й̀овилица* Пупнат *s.v.* TABELLA.

В. Екавски или икавски рефлекси у екавско-икавским говорима:⁴⁶ 1. *й̀онџшџра* Врбник, *й̀онџсџра* Омишаљ, *й̀унџшџра* Сењ, Малинска, *фунџсџра* Молат, Божава, *ф̀унџсџра* Кукљица, *фунџсџра* Сали, Иж, Ривањ *s.v.* FENESTRA;⁴⁷ 2. *фринкела*, *фринкелџсџ* Добрињ *s.v.* *FRONTICELLA; 3. *мурџела* Пољица на Крку, Раб, *мурџџела* Ист, Сали, Иж, Ривањ, Кукљица, *s.v.* *MYRTICELLA; 4. *й̀урџџел* Шило, Крк, *й̀урџела* Башка, *й̀урџџе* Божава *s.v.* *PORTELLU; 5. *й̀рџџела* Малинска, Дубашница *s.v.* TROPELLA.

Г. Екавски рефлекси у екавским говорима: *й̀онџсџра* Бели, *й̀онџсџра* Црес *s.v.* FENESTRA.⁴⁸

Д. Јекавски рефлекси у не-јекавским (икавским и екавским) говорима: 1. *фрункџела* Хвар, *фрунџелаиш* Сплит, *фрунџџела* Брусје, *фрунџџела* Вис *s.v.* *FRONTICELLA; 2. *шкрџио*, *-й̀јела* Потомје *s.v.* *SCO(R)PELLU; 3. *сичела* Кућиште *s.v.* SITELLA.

Ђ. Икавски рефлекси у не-икавским (јекавским и екавским) говорима: 1. *бџкила* Бока, Доброта *s.v.* BUTICELLA; 2. *дикџла* Тиват, Ластва, Бока, *дикџла* Дубровник, Цавтат, Чилипи, Муо, Жупа Дубровачка *s.v.* *DICELLA; 3. *фила* Црмница *s.v.* OFFELLA.

Е. Екавски рефлекси у не-екавским (јекавским и икавским) говорима: 1. *баишкџица* Стон *s.v.* *VACCICELLU; 2. *кайсео*, *-ела* Далмација *s.v.* *CAPSELLU;⁴⁹ 3. *кайџанела* Дубровник *s.v.* *CATANELLA; 4. *дикџела* Дубровник *s.v.* DICELLA; 5. *фунџсџра* Бибиње, Вргада *s.v.* FENESTRA; 6. *мурџџела* Бибиње, Вргада, Муртер, Бол, Брусје, Питве, *мурџџела* Вис *s.v.* *MYRTICELLA; 7. *й̀урџџела* Мљет, Рачишће *s.v.* *PORTELLU; 8. *й̀ешкџџ* Херцеговина *s.v.* PISCELLU; 9. *к̀урџџел* Корчула *s.v.* *QUADRELLU; 10. *шкџмџел* Смоквица, Корчула *s.v.* SCAMNELLU; 11. *шкарџмџела* Корчула, *шкарџмџџела* Вис *s.v.* *SCARAM(F)ELLA.

Види таблицу I на крају чланка.

⁴⁶ Према закону Мајера и Јакубинског (фсн. 13) правилан одраз „псеудо-јата“ у суфиксу -ELLU је онај екавски.

⁴⁷ Са чак. дужењем -Ǟ- (> -Ǟ-) > -Ǟ- у *й̀онџсџра*, *ф̀унџсџра*. (Уп. *комџшџре* у Кукљици у ВЕЊИĆ 2014: 90.)

⁴⁸ Са чак. дужењем -Ǟ- > -Ǟ- > -Ǟ- у *й̀онџсџра*, *й̀онџсџра*. (Уп. *комџсџра* на Цресу у ERHSJ II: 25.)

⁴⁹ Упитно. (Не зна се о којем се дијелу Далмације ради.)

2.3. ЗАКЉУЧАК

Дио грађе показује „псеудо-јат“, дио га не показује.

У оном дијелу који показује „псеудо-јат“ исход лат.-ром. групе -ÉСС- коинцидира са регионалним исходом јата, јекавским у јекавским, икавским у икавским и екавским у екавским говорима.

Овакви су случајеви А 1–19, Б 1–12, В 1–5, Г.

У дијелу грађе који не показује „псеудо-јат“ исход лат.-ром. група -ÉСС- не коинцидира са регионалним исходом јата и углавном је „екавски“ у не-екавским говорима.

Овакви су случајеви Д 1–3,⁵⁰ Ђ 1–3,⁵¹ Е 1–11.⁵²

Осим тога, постоје неки посебни случајеви.

1. Сх. *кошћела–косћила–косћела* „*Celtis australis*“, ERHSJ II: 165. Етимологија ове ријечи није у потпуности јасна али је ипак јасно, како Скок на наведеном мјесту пише, да етимон завршава на ром. суфикс -ELLU, и да показује „псеудо-јат“.

2. Сх. *срђела–сардила–сардела* „*Clupea pilchardus*“ < лат.-ром. SARDELLA, ERHSJ III: 318. У овом случају тешко је одвојити далматско-романске реликте лат.-ром. SARDELLA (REW 7603) – нарочито оне екавске типа *сардела* – од италоманских позајмљеница које потичу, углавном, од млет. *sardela* (BOERIO 1867: 601).⁵³

3. Сх. топ. *Мунчал* Крк, *Мунћел* Раб < лат.-ром. MONTICELLU, ERHSJ III: 318.⁵⁴ Овај сјевернодалматски топоним не показује псе-

⁵⁰ Д2 и Д3 неће бити прави противпримјери. (Јекавски рефлексии у икавским говорима на јекавско-икавској граници. Прије ће бити позајмљени из сусједних јекавских говора.)

⁵¹ Раширеност Ђ2 доводи Б2 у питање.

⁵² Е5 је упитно. (Не знам хоће ли у икавском бити позајмљено из екавско-икавског.)

⁵³ Штавише, „псеудо-јат“ је једини формални ослонац. Према томе, далматски ће реликти без сумње бити облици са тим гласом, и то *срђела*, *срђеља*, *срђела* Дубровник, Пељешац (ERHSJ III: 318); *сардјела* Пераст, Бијела, Костањница, *ibid.*; *срђела* Ходиље, Броце, Доли, Корита, Слано, Суђурађ, Затон, Млини, Цавтат, Стрп (JF II: 225); *срђела* Колочеп, Мокошице, Дубровник, *сарђела* Жуљана, Бријеста, Молунат, *сардила* Трпањ, све *loc.cit.* Млетачке ће позајмљенице вјероватно бити екавске потврде са икавског и јекавског терена, и то: *срдела* Вргада, Жирје, Каприје, Затон, Скрадин, Шибеник, Заблаће, Дрвеник, Округ, Стобреч, Сутиван, Супетар, Хвар, Дрвеник, Вис, Комижа, Рачишће, Драче, Говеђари, Улцињ (JF II: 225), *сардела* Божави, Милна, Постира, Бол, Брусје, Стариград, Јелса, Брна, Корчула, Лумбарда, Баошић, Костањница, Пераст, Доброта, Муо, Лепетане, *ibid.*

⁵⁴ Такође, топ. *Мућел* Мали Иж (СКРАЋИЋ 1996: IŽE 1.3.9).

удо-јат него крчко-романску (вељотску) дифтонгацију,⁵⁵ уп. вељ. *munčal*.^{56, 57}

4. Сх. *курјал* „*Umbrina cirrosa*“ < CORVELLU, ERHSJ II: 184; *лубијал* „*Dicentrarchus labrax*“ < LUPELLU, ERHSJ II: 323. Такође, ова два јужнодалматска ихтионима не показују псеудо-јат него бокељско-романску дифтонгацију.^{58, 59, 60}

Даље, „псеудо-јат“ осим у групи -éCC- постаје још у групи -íCC-,⁶¹ и то у реликтима лат.-ром. ABSYNTHIU,⁶² CANISTRU,⁶³ GENISTA.⁶⁴

(Могуће је, такође, да псеудо-јат показује лат.-ром. глагол -СЕР-ТО, тј. далм. *-*ketto* са групом -*ett-*, као иза асимилације.)⁶⁵

И коначно, „псеудо-јат“ из далмато-романских реликата пореди се са „псеудо-јатом“ у реликтима из балканског латинитета, као у

⁵⁵ Лат.-ром. -ELLU > *-*ie-* (= *Муићел*, *Мућѐ*) > вељ. -*ia-* (= *Мунчал*), BARTOLI 1906: II, §298.

⁵⁶ BARTOLI 1906 II: 207. Види LIGORIO 2014: §122. (Фсн. 130.)

⁵⁷ Може бити да је исти случај са реликтом *срдјелара* „мрежа за срделе“ Божави (ERHSJ III: 318) који је изведен суфиксом -*ara* < -ARIA од лат.-ром. SARDELLA из тач. 2. (Али *ibid.* у Божави *сардела*, не *срдјела*!)

⁵⁸ Као вељотски горе, LIGORIO 2014: §122. (Фсн. 130.)

⁵⁹ Уп. срлат. топ. *Criapis* < *GREPPA, LIGORIO 2014: 127. (*Pace* ERHSJ I: 274.)

⁶⁰ Исто је *GERRELA > бокељ.-ром. **gerjala* одакле, са **r-l* > *l-r*, постаје сх. *гљара* „гирица“ (ERHSJ I: 551).

⁶¹ То јест, -ýCC- у ABSYNTHIU ниже, али -íCC- је исто што и -íCC- у вулг.-лат. изговору.

⁶² Потв. *ашенац* „пелин“ Пераст (ERHSJ II: 552); *оксјенац* Дубровник, Конавли, *оксјенач* Дубровник (Стули, Ветранић, RJAZU VIII: 876), *хџоксјенач* Дубровник (само у Ветранића, RJAZU III: 648), *оксиенац* Дубровник (само у Микаље, RJAZU VIII: 877), *охишинац* Дубровник (само у Микаље, RJAZU VIII: 799), *оксјенач* Дубровник (такође, Стули, RJAZU VIII: 876), све *loc.cit.* Етим. ERHSJ II: 552. Лит. ERHSJ II: 552, LIGORIO 2014: 67, REW 44.

⁶³ Потв. *коњџсѝтар* „кошара“ Пераст, Прчањ (ERHSJ II: 144); *коњџсѝра* Дубровник (само у Н. Рањине, RJAZU V: 285), *коњџсѝра* Божави, Дуги, Молат, *коњџсѝра* Шибеник, *коњџсѝриц* Прчањ, *коњџсѝрик* Дубровник (само у М. Држића, RJAZU V: 285), све *loc.cit.* Етим. ERHSJ II: 144. Лит. ERHSJ II: 144, LIGORIO 2014: 94, REW 1594.

⁶⁴ Потв. *банџсѝра* „*Spartium junceum*“ Божави, Дуги (ERHSJ I: 107); *банџсѝра* Паг, *барнџсѝра* Пунат, Крк, *брнџсѝра* Раб, *банисѝра* Хвар (само у Хекторовића, RJAZU I: 173), *брнисѝра* горње Приморје (не зна се тачно гдје), све *loc.cit.*; *ѝранџшѝра*, *ѝанџшѝра* [= *ѝранџшѝра*, *ѝанџшѝра*?] Пунат (JE III 78). Етим. ERHSJ I: 107. Лит. ERHSJ I: 107, JE II: 284, LIGORIO 2014: 144, REW 3746.

⁶⁵ Потв. *ачџѝшѝи* Дубровник (ERHSJ I: 6), *дисчџѝшѝи* Мљет, *инчџѝшѝи* Цавтат, *ibid.* Етим. ERHSJ I: 6. Лит. ERHSJ I: 6, LIGORIO: 2014: 69, 126, 151, JE I: 388, REW 1661. (Глас ч у том случају постао је јотовањем.)

сх. *бјечва–бичва–бечва* „чарапа“ (веома раширено на западу) од лат.-ром. *VITTEA*, ERHSJ I: 146 и ERCSJ III: 200; *кòнeишїра–кòнeишїра* „корпа“ (Лика, Ливно) од *CANISTRU*, ERHSJ II: 144; *здјела–здила–здела* „чинија“ (веома раширено на западу) од *SCUTELLA*, ERHSJ III: 646.^{66, 67}

3. „Псеудо-ѣ“

Слов. *ѣ, сх. *ије–й–ѣ* постаје од лат.-ром. -VRR- и -VRC-.^{68, 69, 70}

Дужина у *ѣ потиче, вјероватно, од *фонейске* дужине лат.-ром. слогова коју сам у позицији -VRC- осим на вокалу е у *LIGORIO* 2013b: 359 (тач. 4.б) забиљежио и на другим лат.-ром. вокалима, нпр. *сѧїа* < *SALPA* или *ѡрхан* < *ORPH(N)INU*.⁷¹

Постоји 25 примјера: 13 са -VRR- и 12 са -VRC-.^{72, 73}

Осим тога, у од. 3.3 има још 5 посебних случајева.

3.1. ГРАБА⁷⁴

ACERN(I)A – Потв. *кијерна* „*Polyptrion cernium*, *Cernia gigas*“ Дубровник, Мљет, Прчањ (ERHSJ I: 78); *киерња* [= *кијерња*] Котор,

⁶⁶ Ова етима у ствари су и балканско-латинска и далматско-романска.

⁶⁷ Лат.-ром. *INTERSELLU* не показује знакове псеудо-јекавизације. Види ERHSJ I: 727.

⁶⁸ Види *LIGORIO*: 2014: §§127–132.

⁶⁹ NB. Позиција -VRC- у далматско-романским реликтима не подлијеже само псеудо-јату него, старином, и неким другим промјенама пошто су далматизми рано интегрисани у курс словенске и, касније, српскохрватске историјске граматице. За хронологију промјена у овој позицији види *LIGORIO* 2014: 44–51, тач. 2.5, 2.6 и 2.7.

⁷⁰ У неким говорима, нпр. у Дубровнику, *ије* постаје *јѣ*. (Ова промјена одразила се на графију потврда, нарочито код Скока, па код њега тако стоји *gensg ѡ-дѡмјѣнїа* мјесто *ѡдѡмїѣнїа* и сл. Ја сам у угластим заградама враћао изворну Вукову графију гдје је то било потребно, да се јасно види дужина псеудо-јата.)

⁷¹ Види ERHSJ III: 159 и ERHSJ II: 565, ЈЕ II 229.

⁷² -VRR- у лат.-ром. *ACERN(I)A*, *ACERVU*, *ANTENNA*, *CISTERNA*, *FERULA* (иза синкопе), *LANTERNA*, *LUCERNA*, *MERULA* (иза синкопе), *MONTE VERTULU* (иза синкопе), *PATERNA*, *POSTERULA* (иза синкопе), *QUATERNU*, *TABERNA* ниже. (NB. -RR- никада није гемината! иначе би слог био „кратак“ и примјер би припао од. 2, као -ELLU горе и сл.)

⁷³ -VRC- у лат.-ром. *AERAMENTIA*, **AMENDULA*, *CENTRU*, *COOPERTA*, **EFFERTA*, **FERSA*, *FUNDAMENTU*, *MURICENTA*, *PERCA*, *PERGULA*, *POLENTA*, *REGENTE* ниже.

⁷⁴ Види фсн. 17.

кѣрња Шибеник, Кртоле, Прчањ, *кѣрна* Доброта, *кѣрна* Рачишће, *кѣрна* Далмација, све *loc.cit.*; *кијерна* Жуљана, Доли, Прожура, Затон, Мокошица, Дубровник, Цавтат, Молунат, Улцињ (JF II: 26); *кијерња* Броце, Слано, *кирња* Жирје, Маслиница, Милна, Јелса, Зараће, Вис, Комижа, Корчула, Лумбарда, Говеђари, *кирна* Језера, Дрвеник, Округ, Сутиван, Повља, Брусје, Башкавода, Подгора, Дрвеник, Драче, Трпањ, Дуба, *хирња* Хвар, *керња* Рава, Ластово, Костањица, Доброта, *керна* Ист, Молат, Божава, Кукљица, Вргада, Супетар, Постира, Бол, Вела Лука, Брна, Рачишће, Ходиле, Баошић, Стрп, Пераст, Лепетане, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ I: 78. Лит. ERHSJ I: 78, JE II: 83, JE II: 261, LIGORIO 2014: 69, REW 96.

ACERVU – Потв. *кјераф*, *кијерфа* „пакаљ, јато рибе“ Шипан (ERHSJ II: 87). Етим. ERHSJ II: 87. Лит. ERHSJ II: 87, JE II: 84, LIGORIO 2014: 69.

AERAMENTIA – Потв. *рѡмијенча* „бакрена посуда“ Дубровник (ERHSJ I: 492). Етим. ERHSJ I: 492. Лит. ERHSJ I: 492, LIGORIO 2014: 71.

*AMENDULA – Потв. *мијендео*, *мијендуо* [= *мијендуо*] „бадем“ Дубровник (ERHSJ II: 556); *мијендела* Дубровник,⁷⁵ *миндула* Божава,⁷⁶ *оминдула* Пољица, *миindel* Смоквица, *миindel* Лумбарда, Корчула, *миндео* Потомје, *миндул* Корчула, Кућиште, Брач, *мѣндула* Раб, Црес,⁷⁷ *омендула* Брач, Пољица, *омѣндол* Вис, *мѣндуо* Прчањ, Пераст, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ II: 556. Лит. ERHSJ II: 556, REW 436.

ANTENNA⁷⁸ – Потв. *оѡијемна* „лантина, дио једра“ Дубровник⁷⁹ (ERHSJ II: 268). Етим. ERHSJ II: 268. Лит. ERHSJ II: 268, LIGORIO 2014: 77, REW 498.

CENTRU – Потв. *кѣнѣира* „чеп, баглама“ Дубровник (ERHSJ I: 256); *кѣнѣрица* Дубровник,⁸⁰ *раскѣнѣраиѣ* Дубровник, *окендриѣи*

⁷⁵ Само у Микаље, RJAZU VI: 654.

⁷⁶ Такође, Кавањин, RJAZU VI: 716.

⁷⁷ Такође, Марулић, RJAZU VI: 601.

⁷⁸ Лат.-ром. -NN- > -nn- у далматском. (Иначе би ANTENNA са геминатом -NN- припала од. 2, као -ELLU *ibid.*)

⁷⁹ Само у Ветранића, RJAZU IX: 370.

⁸⁰ Такође, Зоре, RJAZU IV: 935.

се Бока, све *loc.cit.*; *шкѐнѝран* Корчула (JE III: 221), *шкѐнѝраѝ* Корчула *ibid.* Етим. ERHSJ I: 256. Лит. ERHSJ I: 256, JE III: 221, LIGORIO 2014: 105, REW 1815.

CISTERNA – Потв. *бисѝѝерна* [= *бисѝѝјерна*] „бунар“ Будва, Кртоле, Богдашић, Бијела, Доброта, Лепетане (ERHSJ I: 381); *бисѝиерна* [= *бисѝијерна*] Пераст, Рисан, Паштровићи, *брсѝијерна* Столив, *бисѝиерна* [= *бисѝијерна*] Црна Гора, *гусѝиријена* Чилипи, *гусѝијерна* Дубровник, Цавтат, Раднић, *гусѝијерна* Пељешац, *гушѝерна* Ластово, *гусѝијерна* Рачишће, Кућиште, *гусѝијерна* Сплит, Божава, Молат, Угљан,⁸¹ *гусѝијерна* Трогир, *гушѝијерна* Дубашница, Паг, *гушѝијерна* Врбник,⁸² све *loc.cit.*; *гусѝијерна* Паг (KUSTIĆ 2002: 179); *гушѝијерна* Сали (PIASEVOLI 1993: 103); *гушѝијерна* Муртер (JURAGA 2010: 97); *гусѝијерна* Иж (MARTINOVIĆ 2005: 102), Кукљица (MARIĆIĆ KUKLIČANIN 2000: 83), Грабље (ČDL 261); *гусѝијерна* Ривањ (RADULIĆ 2002: 106); *гусѝијерна* Бибиње (ŠIMUNIĆ 2013: 260), Вргада (JURIŠIĆ 1973: 66); *гусѝијерна* Трогир (GELIĆ 1994: 81); *гусѝијерна* Нережишћа (ŠIMUNOVIĆ 2002: 275), Брусје (DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 462), Питве (BRVIĆ 2011: 77), град Корчула (KALOGJERA i dr. 2008: 101), Вис (ROKI-FORTUNATO 1997: 137); *косѝијерна* Дол на Хвару (ČDL 450); топ. *Косѝијерна* Вис (ČDL 450). Етим. ERHSJ I: 381. Лит. ERHSJ I: 381, ERCSJ III: 317, LIGORIO 2014: 111, REW 1951.

COOPERTA – Потв. *куѝијерѝа* „кров“ Дубровник, Цавтат (ERHSJ II: 238), *куѝијерѝа* [= *куѝијерѝа*] Дубровник, Чилипи *ibid.*; *куѝијерѝа* Кућиште, Трпањ (JE II: 121); *коѝијерѝа* град Корчула (KALOGJERA i dr. 2008: 159). Етим. ERHSJ II: 238. Лит. ERHSJ II: 238, JE II: 121, LIGORIO 2014: 117, REW 2205.

*EFFERTA – Потв. *ѝфријерѝа* „бијесна жена“ Дубровник⁸³ (ERHSJ II: 545). Етим. ERHSJ II: 545. Лит. ERHSJ II: 545, LIGORIO 2014: 129, REW 3265.

*FERSA – Потв. *фѝерса* „ожиљак“ Пераст (ERHSJ II: 545); *фѝјерса* Дубровник, *ферсаѝи* Бока, *фѝјерсаѝи* Дубровник, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ II: 545. Лит. ERHSJ II: 545, LIGORIO 2014: 134, REW 3265.

⁸¹ Такође, Бернардин, Марулић, RJAZU III: 515.

⁸² Такође, Кавањин, ERHSJ I: 381.

⁸³ Такође, Зоре, RJAZU VIII: 734.

FERULA⁸⁴ – Потв. *фѝјерла* „штап, *Ferula communis*“ Стон, Дубровник (ERHSJ I: 515); *фѝрла* Смоквица, *фирула* Далмација, топ. *Фируле* Сплит, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ I: 515. Лит. ERHSJ I: 515, LIGORIO 2014: 134, REW 8263.

FUNDAMENTU – Потв. *ѝодумјенѝа*, *ѝодумѝенѝа* „темељ“ Бока, Лика (ERHSJ I: 523); *ѝодумјенаѝ*, *-мјѝенѝа* [= *-мијенѝа*] Дубровник, Конавли,⁸⁵ *ѝодумјенѝа* Лика (православна села), *ѝодумѝенѝа*, *ѝодуминѝа* Лика (католичка села), *ѝодумјенѝаѝи* Дубровник,⁸⁶ топ. *Помјѝенѝа*, *Подумјенѝа* [= *Помијенѝа*, *Подумијенѝа*] Мљет, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ I: 523. Лит. ERHSJ I: 523, LIGORIO 2014: 140, REW 3579.

LANTERNA – Потв. *ѝнѝијерна* „свијећњак“ Дубровник (ERHSJ I: 30); *ѝнѝирна* Дубровник,⁸⁷ *ѝнѝерна*, *ѝнѝирња* Дубровник,⁸⁸ *ѝлѝирна* Задар,⁸⁹ све *loc.cit.* Етим. ERHSJ I: 30, LIGORIO 2014: 157, REW 4896.

LUCERNA – Потв. *лукијерна* „свијећа“ Котор, Дубровник (ERHSJ II: 329); *лукијерна* [= *лукијерна*] Црмница, Будва, Прчањ, *лукијерница* Бока, *лукијѝерница* [= *лукијерница*] Чилипи, све *loc.cit.*; *лукријеница* Жуљана (JE II: 150) *лукирница* Драче, Јањина; *лукијѝерница*, *лучѝерница* град Корчула (KALOGJERA i dr. 2008: 183); *лукијѝерница* Бока (LIPOVAC-RADULOVIĆ 1981: 197). Етим. ERHSJ II: 329. Лит. ERHSJ II: 329, JE II: 150, LIGORIO 2014: 162, REW 5137.

MERULA⁹⁰ – Потв. *мѝерла* „*Turdus merula*, *Labrus merula*“ Будва (ERHSJ II: 430); *мѝјерла*, *мјѝерла* [= *мѝјерла*] Дубровник,⁹¹ *мирула* Дубровник,⁹² топ. *Мируловица*, све *loc.cit.*; *мирула* Драчевица, Селца (ŠIMUNOVIĆ 2002: 477), Брусје (DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 534, ČDL 548). Етим. ERHSJ II: 430. Лит. ERHSJ II: 430, LIGORIO 2014: 172, REW 5534.

MONTE VERTULU⁹³ – Потв. топ. *Монѝѝвијерна* Дубровник (ERHSJ II: 482). Етим. ERHSJ II: 482. Лит. ERHSJ II: 482, LIGORIO 175.

⁸⁴ Позиција -ǞRR- настаје иза синкопе, **ferla*.

⁸⁵ Такође, Кавањин, RJAZU X: 337.

⁸⁶ Такође, Зузорић, ERHSJ I: 523.

⁸⁷ Само у Н. Рањине и Кашића, RJAZU III: 850.

⁸⁸ Само у Микаље, ERHSJ I: 30.

⁸⁹ Само у Бернардина, RJAZU I: 77.

⁹⁰ Позиција -ǞRR- настаје иза синкопе, **merla*.

⁹¹ Такође, Косић, Зоре, RJAZU VI: 657.

⁹² Само у Виталића и Коломбатовића, RJAZU VI: 752.

⁹³ Позиција -ǞRR- настаје иза синкопе (**monteverthu* > **monteverlu*), са дисимилацијом **r-l* > *r-n*.

MURICENTA – Потв. *мркѣниѣија* „хрид, камен“ Паштровићи (ERHSJ II: 467); *мркијениѣа* Дубровник,⁹⁴ *мркиниѣа* Дубровник,⁹⁵ *мркенѣа* Спич, Бар, Будва, Грбаљ, Кртоле, Кућиште,⁹⁶ топ. *Маркинѣа* Ластово, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ II: 467. Лит. ERHSJ II: 467, ЈЕ II: 199, LIGORIO 2014: 179, REW 5755.

PATERNA – Потв. топ. *Поѣирна* Корчула (ERHSJ III: 17). Етим. ERHSJ III: 17. Лит. ERHSJ III: 17, LIGORIO 2014: 193, REW 6290.

PERCA – Потв. *ѣѣрка* Котор, Тиват, Кртоле, Бока (ERHSJ II: 640), *ѣѣрка* Столив, *ѣѣрка* Будва, Сплит, Рачишће, Пољица, Корчула,⁹⁷ *ѣѣрка* Враћиц, *ѣѣрка* Дубровник, све *loc.cit.*; *ѣѣрка* Трпањ, Баошић, Костањица, Стрп, Пераст, Доброта, Муо, Лепетане (ЈФ II: 262); *ѣѣрка* Паг, Муртер, Жирје, Каприје, Затон, Крапањ, Рогозница, Дрвеник, Округ, Маслиница, Сплит, Стобреч, Омиш, Милна, Сутиван, Супетар, Постира, Повља, Бол, Вела Лука, Брна, Корчула, Лумбарда, Драче, Говеђари, Суђурађ, Цавтат, *ѣѣрка* [= *ѣѣрка*] Жуљана, Бријеста, Ходиље, Броце, Доли, Прожура, Корита, Слано, Колочеп, Затон, Мокошице, Дубровник, Млини, Молунат, *ѣѣрка* Враћиц, све *loc.cit.* Етим. ERHSJ II: 640. Лит. ERHSJ II: 640, ЈЕ III: 86, ЈФ II: 262, LIGORIO 2014: 195, REW 6398.

PERGULA⁹⁸ – Потв. *ѣѣргуо* „тријем“ Пераст (ERHSJ II: 639), *ѣѣргуо* Дубровник, *ѣѣјергул* Дубровник,⁹⁹ *ѣѣргула* Дубровник,¹⁰⁰ све *loc. cit.* Етим. ERHSJ II: 639. Лит. ERHSJ II: 639, LIGORIO 2014: 195, REW 6413.

POSTERULA¹⁰¹ – Потв. топ. *Пусѣиерна* [= *Пусѣијерна*] Дубровник¹⁰² (ERHSJ III: 85); топ. *Пусѣерла* Задар.¹⁰³ Етим. ERHSJ III: 85. Лит. ERHSJ III: 85, ЈЕ III: 98, LIGORIO 2014: 209, REW 5589.

⁹⁴ Такође, Бела, Стули, RJAZU VII: 65; Ветранић, *ibid.*

⁹⁵ Само у Кашића, RJAZU VII: 65.

⁹⁶ Такође, Кавањин, RJAZU VII: 65.

⁹⁷ Такође, Микаља, RJAZU IX: 865.

⁹⁸ Позиција -*ŮRC*- настаје иза синкопе, **pergla*.

⁹⁹ Само у Н. Рањине, RJAZU IX: 840.

¹⁰⁰ Само у Микаље и Кашића, RJAZU IX: 863.

¹⁰¹ Позиција -*ŮRC*- настаје иза синкопе, **posterla*.

¹⁰² Такође, Зоре, RJAZU XII: 701.

¹⁰³ Историјски топоним (само у архивалијама), крај Стоморице, писм. саоп. Никола Вулетић (Задар).

POLENTA – Потв. *йўлѣнїа* „качамак, палента“ Пераст (ERHSJ III: 592), *йўлѣнїа* Хвар, Раб *йўлїнїа* Божава, све *loc.cit.*; *йалѣнїа* Бели (VELČIĆ 2003: 292), Орлец (HOUTZAGERS 1985: 315) Омишаљ (MANUJLA 2006: 211); *йол'ѣнїа* Паг (KUSTIĆ 2002: 302); *йалїнїа* Ист (SMOLJAN 2013: 231), Иж (MARTINOVIĆ 2005: 231), Бибиње (ŠIMUNIĆ 2013: 786); *йўлѣнїа* Бол, Дол (ŠIMUNOVIĆ 2002: 786), Драчевица (ČDL 993); *йўлѣнїа* Брусје (DULČIĆ–DULČIĆ 1985: 632), Вис (ROKI-FORTUNATO 1997: 445); *йўлѣнїа/йўленїа* град Корчула (KALOGJERA i dr. 2008: 281); *йўлѣнїа* Опuzен (MATAĞA 2003: 138); *йолѣнїа* Бока (LIPOVAC-RADULOVIĆ 1981: 270). Етим. ERHSJ III: 592. Лит. ERHSJ III: 592, LIGORIO 2014: 208, REW 6634.

QUATERNU – Потв. *квaйїран*, *-ирна* „нотарска књига“ Пољица¹⁰⁴ (ERHSJ II: 250). Етим. ERHSJ II: 250. Лит. ERHSJ II: 250, LIGORIO 2014: 214, REW 6944.

REGENTE – Потв. *рaгѣнїа* „узица на рићаглу, тј. мрежи за бацање“ Суштјепан (JE III: 103). Етим. JE III: 103. Лит. JE III: 103, LIGORIO 2014: 217, REW 7168.

TABERNA – Потв. *їдвїјерна* „гостионица“ Дубровник (ERHSJ III: 486), *їовїрна* Брач, Хвар, Вис, Милна, Лумбарда, Шибеник, *їдверна* Шибеник, *їовѣрна* шибенска острва, *їувѣрна* Божава, Црес, све *loc.cit.*; *їов'ѣрна* Паг (KUSTIĆ 2002: 387); *їовѣрна* Иж (MARTINOVIĆ 2005: 424); *їовѣрна* Вргада (JURIŠIĆ 1973: 217), Бибиње (ŠIMUNIĆ 2013: 725); *їовїрна* Трогир (ГЕЛЋ 1994: 274), Драчевица (ŠIMUNOVIĆ 2002: 956, ČDL 1284), Питве (BRVIĆ 2011: 327), град Корчула (KALOGJERA i dr. 2008: 370), Вис (ROKI-FORTUNATO 1997: 540). Етим. ERHSJ III: 486. Лит. ERHSJ III: 486, LIGORIO 2014: 253, REW 8510.

3.2. АНАЛИЗА

Исход лат.-ром. групa -*ŮRC-*, -*ŮRR-* коинцидира са јатом ако је ијекавски у ијекавском, икавски у икавском и екавски у екавском говору, а не коинцидира са јатом ако је не-јекавски у јекавском, не-икавски у икавском и не-екавски у екавском говору.

А. Ијекавски рефлекси у ијекавским говорима: 1. *кијерна* Мљет, Жуљана, Доли, Прожура, Затон, Мокошица, Дубровник, Цавтат,

¹⁰⁴ Такође, Марулић, RJAZU V: 854.

Молунат, Прчањ, Улцињ, *кијерња* Котор, Броце, Слано *s.v.* ACERN(1)A; 2. *кјераф, кијерфа* Шипан *s.v.* ACERVU; 3. *рџмијенча* Дубровник *s.v.* AERAMENTIA; 4. *мѝјендео, мѝјендуо* Дубровник *s.v.* *AMENDULA; 5. *оѝијемна* Дубровник *s.v.* ANTEMNA; 6. *куѝијерѝа* Дубровник, Цавтат, Чилипи *s.v.* COOPERTA; 7. *бисѝијерна* Будва, Кртоле, Богдашић, Бијела, Доброта, Лепетане, *бисѝиерња* Пераст, Рисан, Паштровићи, *брсѝијерна* Столив, *бисѝијерна* Црна Гора *гусѝиријена* Чилипи, *гусѝијерна* Дубровник, Цавтат, Раднић, *гуѝијерна* Ластово *s.v.* CISTERNA; 8. *џфријерѝа* Дубровник *s.v.* *EFFERTA; 9. *фѝјерса, фѝјерсаѝи* Дубровник *s.v.* *FERSA;¹⁰⁵ 10. *фѝјерла* Стон, Дубровник *s.v.* FERULA; 11. *ѝодумијенѝа* Бока, Лика, *ѝодумијенѝаѝи* Дубровник,¹⁰⁶ *Пѝмијенѝа, Подумијенѝа* Мљет *s.v.* FUNDAMENTU;¹⁰⁷ 12. *мѝјерла* Дубровник *s.v.* MERULA; 13. *Монѝџвијерна* Дубровник *s.v.* MONTE VERTULLU; 14. *мркијенѝа* Дубровник *s.v.* MURICENTA; 15. *ѝѝјерка* Дубровник, *ѝѝјерка* Жуљана, Бријеста, Ходиле, Броце, Доли, Прожура, Корита, Слано, Колочеп, Затон, Мокошице, Млини, Молунат *s.v.* PERCA; 16. *Пусѝијерна* Дубровник *s.v.* POSTERULA; 17. *лукѝјерна* Котор, Дубровник, *лукијерница* Бока, Чилипи, *лукѝјерна* Црмница, Будва, Прчањ, *лукијерница* Бока, *лукријенѝа* Жуљана, *лукѝјерна* Црмница, Будва, Прчањ *s.v.* LUCERNA; 18. *ѝџвијерна* „гостионица“ Дубровник *s.v.* TABERNA.

Б. Икавски рефлекси у икавским говорима: 1. *кирна* Језера, Дрвеник, Округ, Сутиван, Повља, Брусје, Драче, Трпањ, *кирна* Рачишће, *кирна* Жирје, Милна, Јелса, Вис, Комижа, Корчула, Лумбарда, *кирна* Далмација,¹⁰⁸ *хирња* Хвар *s.v.* ACERN(1)A; 2. *оминдула* Пољица, *миндел* Смоквица, *миндџл* Лумбарда, Корчула, *миндео* Потомје, *миндул* Корчула, Кућиште, Брач *s.v.* *AMENDULA; 3. *куѝијерѝа* Кућиште, Трпањ *s.v.* COOPERTA; 4. *гусѝијерна, гусѝијерна* Трогир, *гусѝијерна* Нережишћа, Брусје, Питве, град Корчула, Вис, Рачишће, Кућиште, *гусѝијерна* Пелешац, *косѝијерна* Дол на Хвару, *Косѝијерна* Вис *s.v.* CISTERNA; 5. *фѝрла* Смоквица, *фирула* Далмација,¹⁰⁹ *Фируле* Сплит *s.v.* FERULA;¹¹⁰ 6. *ѝнѝијерна* Дубровник *s.v.* LANTERNA; 7. *мирула* Драчевица, Селца, Брусје *s.v.* MERULA;¹¹¹ 8. *Поѝирна* Корчула *s.v.*

¹⁰⁵ Са скраћеним јатом у деноминалу, *фјерсаѝи*.

¹⁰⁶ Са *фјерсаѝи* поред *фјерса* горе.

¹⁰⁷ Такође, *ѝодумијенѝа, ѝодумѝенѝа, ѝодуминѝа* у Лици, али не зна се у којим селима тачно.

¹⁰⁸ Упитно. (Не зна се о којем се дијелу Далмације ради.)

¹⁰⁹ Упитно. (Не зна се о којем се дијелу Далмације ради.)

¹¹⁰ Са реституцијом интертонике у *фирла, Фируле*.

¹¹¹ Са реституцијом интертонике.

PATERNA; 9. *лукирница* Драче, Јањина s.v. LUCERNA; 10. *йѝрка* Сплит, Рачишће, Пољица, Корчула, *йирка* Муртер, Жирје, Каприје, Затон, Крапањ, Рогозница, Дрвеник, Округ, Маслиница, Сплит, Стобреч, Омиш, Милна, Сутиван, Супетар, Постира, Повља, Бол, Вела Лука, Брна, Корчула, Лумбарда, *шйѝрка* Врањиц s.v. PERCA; 11. *йовѝрна* Трогир, Драчевица, Питве, град Корчула, Вис, Брач, Хвар, Вис, Милна, Лумбарда, Шибеник, *йѝдверна* Шибеник s.v. TABERNA.

В. Екавски или икавски рефлекси у екавско-икавским говорима: 1. *керња* Рава, *керна* Ист, Молат, Божава, Кукљица, Вргада s.v. ACERN(1)A; 2. *миндула* Божава, *мѝндула* Раб s.v. *AMENDULA; 3. *гусѝѝрна* Сплит, Божава, Молат, Сали, Угљан, Иж, Кукљица, *гусѝѝ"ѝрна*, *гусѝѝѝрна* Паг, *гусѝѝ"ѝрна* Ривањ, *гусѝѝѝрна* Врбник s.v. CISTERNA; 4. *алѝѝрна* Задар s.v. LANTERNA; 5. *кваѝѝран*, *-ирна* Пољица s.v. QUATERNU; 6. *йирка* Паг s.v. PERCA; 7. *йалѝнѝа* Омишаљ, *йулѝнѝа* Раб, *йулѝнѝа* Божава, Ист, Иж, Бибиње, *йол"ѝнѝа* Паг *йулѝнѝа* s.v. POLENTA; 8. *йувѝрна* Божава, *йов"ѝрна* Паг, *йовѝрна* Иж s.v. TABERNA.

Г. Екавски рефлекси у екавским говорима: 1. *мѝндула* Црес s.v. *AMENDULA; 2. *йалѝнѝа* Бели, Орлец s.v. POLENTA; 3. *йувѝрна* Црес s.v. TABERNA.

Д. Јекавски рефлекси у не-јекавским (икавским и екавским) говорима: *лукјѝрница*, *лучѝрница* град Корчула s.v. LUCERNA.

Ђ. Икавски рефлекси у не-икавским (јекавским и екавским) говорима: 1. *кирња* Говеђари s.v. ACERN(1)A; 2. *Маркинѝа* Ластово s.v. MURICENTA.

Е. Екавски рефлекси у не-екавским (јекавским и икавским) говорима: 1. *керна* Ходиле, Баошић, Стрп, Пераст, Лепетане, *кѝрна* Доброта, *кѝрна* Кртоле, Прчањ, *керња* Ластово, Костањица, Доброта, *кѝрна* Шибеник, *керна* Супетар, Постира, Бол, Вела Лука, Брна, Рачишће s.v. ACERN(1)A; 2. *мѝндуо* Прчањ, Пераст, *омендула* Брач, Пољица, *омѝндол* Вис s.v. *AMENDULA; 3. *кѝнѝра* Дубровник, *кѝнѝрица* Дубровник, *раскѝнѝраѝ* Дубровник, *окендриѝи се* Бока, *шкѝнѝран* Корчула, *шкѝнѝраѝ* Корчула s.v. CENTRU; 4. *гусѝѝрна* Сплит, Грабље, *гусѝѝѝрна* Муртер, Бибиње, Вргада s.v. CISTERNA; 5. *коѝѝрѝа* град Корчула s.v. COOPERTA; 6. *фѝрса* Пераст, *ферсаѝи* Бока s.v. *FERSA; 7. *мѝрла* Будва s.v. MERULA; 8. *мркѝнѝија* Паштровићи, *мркѝнѝа* Спич, Бар, Будва, Грбаљ, Кртоле, Кућиште s.v. MURICENTA; 9. *йѝрка* Трпањ, Баошић, Костањица, Стрп, Пераст, Доброта, Муо, Лепетане, *йѝрка* Котор, Тиват, Кртоле, Бока, *йѝрка* Столив, *йѝрка* Будва, *йирка* Говеђари, Суђурађ, Цавтат s.v. PERCA; 10. *йѝргуо* Пераст

s.v. PERGULA, *йѣргуо* Дубровник s.v. PERGULA; 11. *йүлѣнѣа* Пераст, *йолѣнѣа* Бока, *йүлѣнѣа* Бол, Дол, Драчевица, *йүлѣнѣа* Хвар, Брусје, Вис, *йүлѣнѣа/йүлѣнѣа* град Корчула, *йүлѣнѣа* Опuzен s.v. POLENTA; 12. *Пустѣрла* Задар s.v. POSTERULA; 13. *рѣгѣнѣа* Суштјепан s.v. REGENTE; 14. *йовѣрна* Вргада, Бибиње, *йовѣрна* шибенска острва¹¹² s.v. TABERNA.

Види таблицу II на крају чланка.

3.3. ЗАКЉУЧАК

Дио грађе показује „псеудо-јат“, дио не.

У оном дијелу који показује „псеудо-јат“ исход лат.-ром. групâ -ÉRC-, -ÉRR- коинцидира са регионалним исходом јата, јекавским у јекавским, икавским у икавским и екавским у екавским говорима.

Овакви су случајеви А 1–18, Б 1–11, В 1–8, Г 1–3.

У дијелу грађе који не показује „псеудо-јат“ исход лат.-ром. групâ -ÉRC-, -ÉRR- не коинцидира са регионалним исходом јата и углавном је „екавски“ у не-екавским говорима.

Овакви су случајеви Д,¹¹³ Ђ 1–2,^{114, 115} Е 1–14.¹¹⁶

Осим тога, постоје неки посебни случајеви.

1. Лат.-ром. COOPERTA одозго. У Кућишту, осим грађе која је наведена горе, тј. *куйѣрѣа* „кров“, према ЈЕ II: 121 има и *кувѣрѣа* „палуба“ и *кувѣрѣа* „покривач“. Ова три примјера, која се разликују и по фонетици и по семантици, битан су случај за стратификацију далматске романштине на Пељешцу.¹¹⁷

2. Сх. *йѣјѣрач, йѣјѣрча* „трећина“ < TERTIU, ERHSJ II: 302. Стули, али са штампарском грешком: *tjerācs, -ācsa*. (То јест, *tjerāč, -āčsa*.) ЗОРЕ 1985: 21 има *йѣјѣрач, йѣјѣрча*, што се слаже са емендацијом из RЈAZU XVIII: 372, али се по правилу не очекује *йѣјѣрач, йѣјѣрча* него *йѣјѣрач, йѣјѣрча* (или *йѣјѣрча*).

¹¹² Не зна се о којим се острвима тачно ради.

¹¹³ Д неће бити прави противпримјер. (Јекавски рефлекс у икавском говору на јекавско-икавској граници. Прије ће бити позајмљено из сусједних јекавских говора.)

¹¹⁴ Ђ1 (= *кирња*, Говејари) биће позајмљено из икавских говора.

¹¹⁵ Ђ2 (*Маркинѣа*, Ластово) може бити траг икавског супстрата на Ластову.

¹¹⁶ Уочљиво је да највећи број изнимака у овој групи потиче из Боке.

¹¹⁷ Чини се да је ред старости: *куйѣрѣа, кувѣрѣа, кувѣрѣа*. *Куйѣрѣа* и *кувѣрѣа* старији су од *кувѣрѣа* како се види по псеудо-јату, а *куйѣрѣа* старије је од *кувѣрѣа* како се види по лат.-ром. р, које је очувано, и по семантици, која је непомјерена („кров“, не „палуба“).

3. Овамо иде и лат.-ром. суфикс -ENTIA на домаћој основи из сх. *обумијенча* „обим, опсег“ Стон (ERHSJ I: 492). Уп. *рџмијенча s.v. AERAMENTIA* горе.

4. Сх. *булијерга* „медуза“ < PODAGRA, ERHSJ I: 233. Могуће је да овај бокелски ихтионим показује псеудо-јат, али само под тим условом да PODAGRA најприје даје **podegra*¹¹⁸ – али како? Колико ја знам, што се тиче вокализма, у Боки пореди се само *глѣра* од GLAREA, ERHSJ I: 569.¹¹⁹

(Могуће је, такође, да овамо иде и топ. *Тјенџишиџе* из балканског латинитета,¹²⁰ са краћењем, као *фјерсаџи* поред *фијерса* или *џодумјенџаџи* поред *џодумијенџа* горе.)

Коначно, „псеудо-јат“ осим у групама -ĒRC-, -ĒRR- постаје још у групама -ĪRC-, -ĪRR-, и то у реликтима лат.-ром. PYRGU и *SPHIRULA.^{121, 122}

4. Закључак

Закључујем да „псеудо-јат“ у далматској романштини и балканском латинитету није спорадична него правилна појава која постаје у извјесним условима.

Слов. **ě*, сх. *je-u-e* или кратки „псеудо-јат“ постаје од лат.-ром. групе -ĒCC-, а слов. **ě*, сх. *ije-ū-ē* или дуги „псеудо-јат“ постаје од лат.-ром. групâ -ĒRR- и -ĒRC-.¹²³

Како објаснити ову појаву?

Ја мислим да је у случају кратког „псеудо-јата“ лат.-ром. е у слоговима типа -VCC- било фонолошки отворено, дакле **e*, као што

¹¹⁸ Одавде затим мора метатезом бити **poderga*. (Тако настаје позиција *-eRC- која подлијеже „псеудо-ијекавизацији“.)

¹¹⁹ У Будви и топ. *Могрен* од MALU GRANEU. (Види LIGORIO 2014: 145 s.v. GLAREA.)

¹²⁰ Тј. под претпоставком да потиче од лат.-ром. TENDA „шатоп“, REW 8639. (*Pace* ERHSJ III: 476.)

¹²¹ Потв. *џирг, џијерг* „кула“ Дубровник (само у Ветранића, RJAZU IX: 840, 863) (ERHSJ I: 239). Етим. ERHSJ I: 239. Лит. ERHSJ I: 239, LIGORIO 2014: 89. (По вулгарном изговору PIRGU.)

¹²² Потв. *џијерлица* „лијевак“ Дубровник, Цавтат, Чилипи (ERHSJ III: 410), *џијерлица* Далмација, *ibid.* Етим. ERHSJ III: 410. Лит. ERHSJ III: 410, LIGORIO 2014: 244. (По вулгарном изговору, вјероватно, *SPIRULA.)

¹²³ Могуће је да је ово рјешење био наслутио П. Будмани, али, по свом обичају, није волио да о томе ништа много напише. Уп. што пише у ERHSJ V: 285 s.v. *конџестра*: „Na jednom mjestu xvi vijeka pisano *konjestra*, po čemu se čini da bi trebalo shvatiti kao naj stariji oblik *konestra* (*koneštra*) te je e postalo *je, e, i* prema različnijem govorima.“

учи крчка и бокелјска дифтонгација, тј. $*e > *ie > ia$,¹²⁴ и да је из овог разлога то далм. $*e$ зајмљено као слов. $*ě$, а не $*e$, а у случају дугог „псеудо-јата“ мислим да је лат.-ром. е у слоговима типа - $\check{V}RR$ -, - $\check{V}RC$ - било фонетски дугачко, дакле $*ē$, као што учи наша властита прозодија,¹²⁵ и да је из тога разлога ово далм. $*ē$ зајмљено у слов. као $*ē$ па се стога и развило као слов. $*ē$, тј. у $*ē$.¹²⁶

Види LIGORIO 2014: 62. (Пар. 180.)

(Осим у групама - $\check{V}RR$ -, - $\check{V}RC$ - лат.-ром. е фонетски се дужило, чини се, и у акцентованом отвореном слогу, од чега, као и у случају група - $\check{V}RR$ -, - $\check{V}RC$ -, потиче $*ē$ у реликтима лат.-ром. PLACERE, DEVERE и сл.)^{127, 128, 129}

У од. 2 и 3 далматско-романски реликти највећим дијелом показују „псеудо-јат“. То су примјери А 1–19, Б 1–12, В 1–5, Г у од. 2.2; А 1–18, Б 1–11, В 1–8, Г 1–3 у од. 3.2. (Свега 316 случајева.) Но, неки далматско-романски реликти не показују „псеудо-јат“. То су примјери Д 1–3, Ђ 1–3, Е 1–11 у од. 2.2; Д, Ђ 1–2, Е 1–14 у од. 3.2. (Свега 121 случај.)

Реликти који не показују „псеудо-јат“ биће позајмљени иза оних који га показују, тј. као иза филијације слов. $*ě$, $*ē$ у различитим говорима: (и)јекавским, икавским и екавским. Слиједи, према томе, да постоје два слоја далматско-романских реликата: један старији, са „псеудо-јатом“, и други млађи, без „псеудо-јата“.

Пошто далматско-романски реликти или, боље, неки далматско-романски реликти за разлику од италијанизама показују „псеудо-јат“

¹²⁴ Види од. 2.3, примјере 3 и 4.

¹²⁵ Види од. 3, напомену о LIGORIO 2013b.

¹²⁶ Но, тешко је рећи, што се дугачког псеудо-јата тиче, који примјери су зајмљени прије промјене слов. $*ē >$ слов. $*ě$ па је у њима е (фонетски $ē$) замијењено са $*ē$ које се по правилу развило у $*ě$, а који су зајмљени након те промјене па је у њима е (фонетски $ē$) замијењено са $*ě$ јер у систему више није постојало $*ē$.

¹²⁷ Потв. *divīr*, *devīr* „дневна квота грожђа“ Вис (ЈЕ I: 129). Етим. I: 129. Лит. ЈЕ I: 129, LIGORIO 2014: 124, REW 4900.

¹²⁸ Потв. *īlākijer* „ужитак“ Дубровник (ERHSJ II: 475), *plakirati* Хвар (ЈЕ III: 49, само у Бенетовића). Етим. ERHSJ II: 475. Лит. ERHSJ II: 475, ЈЕ III: 49, LIGORIO 2014: 202, REW 6557.

¹²⁹ „Псеудо-јат“ у акцентованом отвореном слогу постаје не само од лат.-ром. е него и од і, као у примјеру *мријеч–мрич* „Tamarix gallica“ < $*MYRICEU$, SKOK 1926: 390. (Такође, у грецизмима који су подлегли тзв. итацизму па мјесто е имају і, као у примјеру *монастијер* „манастир“ < грч. μοναστήριον, ERHSJ II: 453, или *јуушијер* „калеж“ < грч. λωτήριον, ERHSJ III: 89, али с том напоменом да *монастијер*, *мојстијер*, *мосијер* итд. у јадранској зони могу бити и далматско-романски грецизми.)

треба сада преиспитати поријекло оних ријечи које имају псеудо-јат а за које Скок тврди да су поријеклом италијанске, а не далматско-романске.¹³⁰ Наиме, сва сила прилике је да ће ове ријечи бити управо далматско-романске, не италијанске, као и остале ријечи које имају „псеудо-јат“.

Ово је заслуга тзв. псеудо-јата за српскохрватску етимологију.

Таблица I. *ǣ у групи -ÉLL-

	јекавски		икавски		екавско-икавски		
	јекавски терен	јекавски рефлекс	икавски терен	икавски рефлекс	ек.-ик. терен	екавски рефлекс	икавски рефлекс
*ASTELLA	+	+					
*BACCICELLU	+	+/-			-	+	-
BUTICELLA	+	-	-	+			
*CADELLU	+	+					
*CAPSELLU			+	+/-	-	+	-
*CATANELLA	+	-			-	+	-
*DICELLA	+	-	+	+			
*FRONTICELLA	+	+	+	-	+	+	-
*JUDELLU	+	+	+	+			
*LAUCELLAE	+	+					
MANTELLU			+	+			
MARGARITELLA	+	+					
MARGELLA	+	+					
MODIELLA	+	+					
*MUSCELLU	+	+	+	+			
*MYRTICELLA	+	+	+	+/-	+	+	-

¹³⁰ Нпр. у дубровачком дијалекту то су ријечи *анио*, *ањела* „колут“, ERHSJ I: 45; *буцио*, *-ијела* „колотур“, I: 225; *ливио*, *-вјела* „либела“, II: 311; *йандивјијерна* „флак“, II: 597; *фаганио*, *-њела* „*Carduelis cannabina*“, I: 502; *фурнио*, *-рњела* „пећ“, I: 538; *чеићелица* „корпа“, II: 85. (Нема у LIGORIO 2014.)

	јекавски		икавски		екавско-икавски		
	јекавски терен	јекавски рефлекс	икавски терен	икавски рефлекс	ек.-ик. терен	екавски рефлекс	икавски рефлекс
NAPELLU	+	+	+	+			
OFFELLA	+	+/-	-	+			
*PANNELLU			+	+			
PISCELLU	(+)	-	(+)	-	-	+	-
*PONTELLU	+	+					
*PORTELLU	+	-	+	-	+	+	-
*PULLICELLA	+	+					
*QUADRELLU			+	+/-	-	+	-
SCAMNELLU			+	-	-	+	-
*SCARAM(F)ELLA			+	-	-	+	-
*SCARDELLU	+	+					
*SCO(R)PELLU	+	+	+	-			
SITELLA	-	+	+	-			
TABELLA	+	+	+	+			
TROPELLA					+	+	-

Таблица II. *ē у групама -ĒRC-, -ĒRR-

	ијекавски		икавски		екавско-икавски			екавски	
	ијек. терен	ијек. рефлекс	икавски терен	икавски рефлекс	ек.-ик. терен	екавски рефлекс	икавски рефлекс	екавски терен	екавски рефлекс
ACERN(I)A	+	+/-	+	+/-	+	+	-	-	+
ACERVU	+	+							
AERAMENTIA	+	+							
*AMENDULA	+	+/-	+	+/-	+	+	+	+	+

	ијекавски		икавски		екавско-икавски			екавски	
	ијек. терен	ијек. рефлекс	икавски терен	икавски рефлекс	ек.-ик. терен	екавски рефлекс	икавски рефлекс	екавски терен	екавски рефлекс
ANTEMNA	+	+							
CENTRU	+	-	+	-				-	+
CISTERNA	+	+	+	+/-	+	+	+/-	-	+
COOPERTA	+	+	+	+/-				-	+
*EFFERTA	+	+							
*FERSA	+	+/-						-	+
FERULA	+	+	+	+					
FUNDAMENTU	+	+	(+)	(+)					
LANTERNA	+	+	+	+					
LUCERNA	+	+	+	+/-					
MERULA	+	+/-	+	+				-	+
MONTE VERTULU	+	+							
MURICENTA	+	+/-	-	+				-	+
PATERNA			+	+					
PERCA	+	+/-	+	+/-	+	-	+	-	+
PERGULA	+	-/+						-	+
POSTERULA	+	+	+	-				-	+
POLENTA	+	-	+	-	+	+	+/-	+	+
QUATERNU			+	+					
REGENTE	+	-						-	+
TABERNA	+	+	+	+					

Циџирана лиџераџура

- БОЈАНИЋ, Михаило, Растислава ТРИВУНАЦ. *Рјечник дубровачког говора*. Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик, 2002.
- ЕРСЈ: Лома, Александар (ур.). *Еџимолошки речник срџског језика*. Св. I–III. Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик, 2003–2008.
- ЗОРЕ, Луко. „Дубровачке туђинке.“ *Сџоменик СКА XXVI*, 1985: 1–26.
- КАРАЦИЋ, Вук Стеф. *Срџски рјечник, исџолкован њемачкијем и лаџинскијем ријечима*. Беч: bei den P. P. Armeniern, 1818.
- ЛИГОРИО, Орсат. „Сх. Планкиџ.“ *Зборник Маџице срџске за филологију и лингвистџику* 58, 1, 2015: 69–73.
- ЛОМА, Александар. „Прилог проучавању предсловенских остатака у оронимији Црне Горе.“ *Наш Језик* 31/1–5, 1996: 121–132.
- BARTOLI, M.G. *Das Dalmatische : Altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der Apennino-Balkanischen Romania*. Bd. III. Wien: Hölder, 1906.
- BENIĆ, Mislav. *Opis govora Kukljice*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2014. (Doktorska disertacija.)
- BOERIO, Giuseppe. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Cecchini, 1867.
- BRBIĆ, Ante. *Rječnik Pitava i Zavale*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011.
- ČDL: Mate Hraste, Petar Šimunović. *Čakavisch-deutsches Lexikon*. I. Köln – Wien: Böhlau Verlag, 1979.
- DULČIĆ, Jure, Pere DULČIĆ. „Rječnik bruškog govora.“ *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7, 2, 1985: 373–747.
- ERHSJ: Skok, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971–1974.
- ГЕЈIĆ, Душко. *Rječnik trogirskog čakavskog govora*. Trogir: Muzej grada Trogira, 1994.
- HOLZER, Georg. *Glasovni razvoj hrvatskog jezika*. (Prev. B. Štebih-Golub.) Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011.
- HOUTZAGERS, H.P. *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*. Amsterdam: Rodopi, 1985.
- JAKUBINSKIЈ, Luka (= Lev, Lav). „Die Vertretung des urslavischen ě im Čakavischen.“ *Zeitschrift für slavische Philologie* 1, 1925: 381–396.
- ЈЕ: Vinja, Vojmir. *Jadranske etimologije : Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Sv. I–III. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1998–2004.

- JF: Vinja, Vojmir. *Jadranska fauna : Etimologija i struktura naziva*. Sv. II. Split: Logos – Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986.
- JURAGA, Edo. *Rječnik govora otoka Murtera*. Murter – Šibenik: Matica hrvatska – Županijski muzej, 2010.
- JURIŠIĆ, Blaž. *Rječnik govora otoka Vrgade*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973.
- KALOGJERA, Damir i Mirjana Svoboda, Višnja Josipović. *Rječnik govora grada Korčule*. Zagreb: Novi Liber, 2008.
- KUSTIĆ, Nikola. *Čakavski govor grada Paga s rječnikom*. Zagreb: Društvo Pazažana, 2002.
- LIGORIO, Orsat. „Prirepce nekim dalmatskim etimologijama.“ *Dubrovnik* 4, 2006: 118–127.
- LIGORIO, Orsat. „Pregled razvitka dalmatskih glasova.“ *Dubrovnik* 4, 2007: 319–331.
- LIGORIO, Orsat. Uno sguardo ai resti dalmato-romanzi in -CULU e -TULU. *Mare Loquens* [ur. Nikola Vuletić]. Zadar 2013a: 317–321.
- LIGORIO, Orsat. „Nešto o akcentu dalmato-romanskih jezičnih relikata.“ *Croatia et Slavica Iadertina* 9, 2013b: 51–62.
- LIGORIO, Orsat. *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici*. Zadar: Filozofski fakultet, 2014. (Doktorska disertacija.)
- LIGORIO, Orsat, Nikola VULETIĆ. Dopune Skokovim kornatskim etimologijama. *Toponimija kornatskog otočja* [ur. Vladimir Skračić]. Zadar, 2013a: 459–485.
- LIGORIO, Orsat, Nikola VULETIĆ. „Dopune Jadranskim etimologijama Vojmira Vinje : Treći prilog.“ *Croatia et Slavica Iadertina* 9, 2013b: 51–62.
- LIPOVAC-RADULOVIĆ, Vesna. *Romanizmi u Crnoj Gori : Jugostočni dio Boke Kotorske*. Cetinje – Titograd: Obod – Pobjeda, 1981.
- MAHULJA, Ivan. *Rječnik omišaljskoga govora*. Rijeka – Omišalj: Riječni nakladni zavod – Općina Omišalj, 2006.
- MARTINOVIĆ, Žarko. *Rječnik govora otoka Iža*. Zadar: Gradska knjižnica, 2005.
- MARIČIĆ KUKLIČANIN, Tomislav. *Rječnik govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu*. Zadar: Matica hrvatska, 2000.
- MATAGA, Vojislav. *Romanizmi u neretvanskome govoru*. Zagreb: Altagama, 2003.
- MEYER, Karl. „Beiträge zum Čakavischen.“ *Archiv für slavische Philologie* 40, 1926, 222–265.
- RADULIĆ, Ladislav. *Rječnik rivanjskog govora*. Zadar: Matica hrvatska, 2002.
- REW: Meyer-Lübke, Wilhelm. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: C. Winter, 1935³.

- RJAZU: *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*. Sv. I–XXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti u umjetnosti, 1881-1976.
- PIASEVOLI, Ankica. *Rječnik govora mjesta Sali*. Zadar: Matica hrvatska, 1993.
- ROKI-FORTUNATO, Andro. *Libar viškiga jazika*. Toronto: University of Toronto Press, 1997.
- SKOK, Petar. „Zur Chronologie der Palatalisierung von c, g, gu, gū vor e, i, y, j im Balkanlatein.“ *Zeitschrift für romanische Philologie* 46, 1926: 385–410.
- SKRAČIĆ, Vladimir. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Split – Zadar: Književni krug – Matica hrvatska, 1996.
- SMOLJAN, Ante. *Rječnik govora otoka Ista*. Zadar: Matica hrvatska, 2013.
- ŠIMUNIĆ, Božidar. *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Matica hrvatska, 2013.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2002.
- VELIČIĆ, Nikola. *Besedar bejske Tramuntane*. Mali Lošinj – Beli – Rijeka: Katedra čakavskog sabora Cres – Lošinj – Tramuntana – Adamić, 2003.

О. Л. Лигорио

Т.Н. ПСЕВДО-ЈАТЬ В ДАЛМАТОРОМАНСКОМ
ЯЗЫКЕ И БАЛКАНСКОЙ ЛАТЫНИ

Резюме

В статье обсуждается происхождение и развитие т.н. «псевдо-яты» в заимствованиях из далматороманского языка и балканской латыни, ср., например, схрв. *мрчела–мурийла–мурийела* от лат.-ром. *MYRTICELLA или *йовијерна–йовирна–йовёрна* от лат.-ром. *TABERNA. Выдвигается тезис, что в кратких слогах «псевдо-яты» возник из лат.-ром. сочетаний типа -ÉCC-, а в долгих слогах – из лат.-ром. сочетаний типа -ÉRR-, -ÉRC-. Этот тезис проверяется на материале 58 заимствований. Выясняется, что часть слов показывает псевдо-яты, а часть – нет. Это имеет важное значение для стратификации далматинских данных: заимствования, показывающие псевдо-яты, старше, чем те, в которых его нет.

Ключевые слова: историческая фонология, этимология, сербохорватский, далматороманский, балканская латынь.

Orsat L. Ligorio

„PSEUDO-YAT“ IN DALMATO-ROMANCE AND BALKAN LATIN
(ON BALKAN LATIN VIII)

Summary

Article discusses the origins and the development of the so-called pseudo-yat in Dalmatian Romance and Balkan Latin. (E.g. SCr. *mrčela–murtila–murtela* from Lat. *MYRTICELLA or *tovijerna–tovirna–toverna* from TABERNA.) Pseudo-yat is derived from -ÉCC-, in short syllables, and in long syllables from -ÉRR-, -ÉRC-. This suggestion is tried on 58 Dalmatian loans in Serbo-Croatian. The fact that pseudo-yat is found only in a part of these is of particular significance for the stratification of Dalmatian loans in Serbo-Croatian since loans with pseudo-yat are ostensibly older than the ones without it.

Keywords: Historical Phonology, Etymology, Serbo-Croatian, Dalmato-Romance, Balkan Latin.